KENTLEŞME GÖSTERGEBİLİMİ ÇERÇEVESİNDE "PALDIR KÜLTÜR KENTLEŞMELER"*

Paldır Kültür Kentleşmeler in a Perspective of Urban Semiotics

Prof. Dr. Kubilay AKTULUM**

ÖZ

Anlam, bir nesneye öylesine iliştirilmez. Anlam, ancak eyleme geçildiğinde işlerlik kazanır, geçerlileşir. Bir eylemin anlamı ise eylemi gerçekleştirmek için kullandığımız araçla taşınır, araç seçildikten sonra anlam belli bir maksat bildiren gösterge durumuna gelir. Göstergebilim, içerisinde yaşadığımız gerçekliği üreten araçların toplamını inceler; onları yapay ancak anlamla donatılmış bir evrenin araçları olarak değerlendirir. Her araç belli bir mantık üzerine oturtulur, göstergebilimin verileriyle bu mantık kavranmak istenir. Öcal Oğuz'un *Paldır Kültür Kentleşmeler* (2019) adlı kitabı eyleme karşılık gelir: Söz konusu olan bir yazma eylemidir. Eylemin anlamı elimizdeki kitapla taşınır. Kitap, bir maksada yönelik bir göstergedir. İnceleme nesnesi, kabaca söylersek, kent ve kültürdür. Kitap, gerçekliği yeniden yapılandırırken belli bir dizilim mantığına göre, yapay bir yapı üzerine oturtulmuştur. Genel olarak kent uzamını, kentsel yaşamı, içeriklerini konulaştırarak, somut bir gerçekliğe gönderme yaparak onu belirlenmiş bir görüngüde (halk bilimin verileriyle) ve mikro anlatılar biçiminde kavramaya uğraşır. Bu yazıda, sınırlı da olsa, göstergebilimin verilerini kullanarak, izlekselliği dışlamadan, söz konusu kitabın anlam üretim sürecine yönelik kimi belirlemeler yapacağız. Amacımız, verileri şimdiye kadar değişik söylem tiplerini çözümlemek için kullanılan göstergebilimsel çözümlemenin savlarından yararlanarak halk bilimsel bir görüngüde konumlandırılan kentleşme olgusunun yansımalarını irdelemek, böylelikle özel, özgül bir söylem biçimi olarak kentleşmenin doğasına yönelik kimi tanımlamalar yapmaktır. Bu yazı, aynı zamanda söz konusu kitap çalışmasının anlam üretim sürecini tanıtmaya ve göstergebilimsel bir görüngüde değerlendirmeye yöneliktir.

Anahtar Kelimeler

Kentleşme göstergebilimi, kentleşme, söylem çözümlemesi, metinlerarasılık, Öcal Oğuz, *Paldır Kültür Kentleşmeler*.

ABSTRACT

One can not attribute a meaning to an object without any apparent reason. Meaning has a function or is valid only insofar as it goes into action. As for the meaning of the action, it is conveyed by the instrument used to carry out an action. Once the instrument is chosen, the meaning is transformed into a sign that reflects an intention. Semiotics, as a science of signs, analyzes all the instruments necessary for the construction of the reality in which we live; it considers them to be means of a universe endowed with sense although artificial. Each instrument is based on a very precise reasoning that we try to grasp through the data of semiotics. The book entitled *Paldır Kültür Kentleşmeler* by Öcal Oğuz (2019) represents an action; it is an act of writing. The meaning of this action is conveyed by the book that is held by hand. Indeed, the book can become a sign of intention whose objects of analysis are roughly the city and the culture. The book, while restructuring the reality, rests on an artificial structure based on syntagmatic reasoning. Generally speaking as a subject of space, life and urban content, this book aims to conceive reality by referring to a concrete reality, in the form of precise phenomena (with the data of folklore) and micro-narratives. In this article, we will try to define the process of constructing the meaning of the concerned book by using, although in a limited way, the data of semiotics and without excluding a thematic point of view. Our goal is to analyze the fallout of the urbanization process considered a folk phenomenon by relying on the semiotic theories whose data have been used so far to analyze the different types of speech. Thus, we will be able to provide new definitions of the nature of urbanization as a *sui generis* discourse. In addition, this article is intended to present the process of meaning production of this book, as well as to analyze it as a semiotic phenomenon.

Key Words

Urban semiotics, urbanity, discourse analysis, intertextuality, Öcal Oğuz, *Paldır Kültür Kentleşmeler*.

* Geliş tarihi: 1 Şubat 2019 – Kabul tarihi: 10 Mart 2019
Aktulum, Kubilay. "Kentleşme Göstergebilimi Çerçevesinde Paldır Kültür Kentleşmeler" Millî Folklor 121 (Bahar 2019): 30-42

** Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü. Ankara/Türkiye, aktulum@hacettepe.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9929-937X

Eski Roma döneminde *titulus* (başlık), çokdeğerlikli bir niteliğe sahip bir terim olarak kullanılır ve *bir şeyin özünü belirten* soyut bir kendiliğe (fr. entité) gönderme yapar; bir kişiye özgü bir bilindiklik, tanınırlık göstergesidir. Latince *appellatio* bir özgünlüğü, unvanı, özel bir adlandırmayı, konumu vb. imler. *Appellatio* terimi zaman içerisinde anlamsal bakımdan genişler; örneğin her türden yazıyı destekleyen bir *lejand* (resim altı yazısı) anlamında kullanılır. F. Corblin, başlıkla *lejand* arasında bir ayrım yapar: Başlık, temsile gönderme yaparken *lejand*, temsil edilen bir nesneye gönderme yapar (1992: 439-453). Anlamsal dönüşümleri içerisinde *titulus*'un genel olarak bir yeri, bir kişiyi veya olayı endeksleme ve tanımlama gibi çiftil bir işleve sahip olduğu görülür. Roland Barthes (1982), grafik düzeyde boyutlar arasındaki ayrımlara göre başlığı, *lejand*ı birbirinden ayırırken başlığın belirtgesel gücünü metinsel bağlam (fr. co-texte) içinde konumlanışına göre kavramaya çalışır. Antoine Compagnon benzer bir yol izler: *Başlık kitap için değerlidir, kitabı temsil eder, ya da sözcüğün tam anlamıyla içeriğini ifade eder* ya da *başlık, kitabın içine girilen kapıdır* (1979: 251-329). Leo Hoek ise başlığı bir artı-değer olarak tanımlar, başlık koyma *alışkanlıklarının* sosyokültürel boyutunu irdeler (1981). Başlığa etki eden dışsal etkenler imlediği anlamların yapısına gönderme yaparlar. Gérard Genette, Josep Besa Camprubi, Francis Corblin, Umberto Eco gibi araştırmacıların tanımlamalarını izlersek, üstdilsel[1] bir işlevle bir yapıtın algılanmasına en kestirmeden ve en etkili biçimde katkı veren, yanmetinsel bir unsur olarak başlık, belirttiği şeyle *okuru baştan çıkarma* işlevi yüklenir. Philippe Lejeune'ün söylediği gibi *başlık* bir *sözleşme* biçimidir. Öyleyse bir *uzlaşı* düşüncesi içerir. Kullanım değeri, somut ve özel bir tarihsel, toplumsal, kültürel bağlama göre kavranır. Roland Barthes'ın tanımına koşut söylersek, her başlık bir *açılış* yeridir. Bir metnin yorumunun göstergesel başlangıcı, yorumu tetikleyen bir *edim-gösterge*, dikkati metnin nesnesine çeken, onun üzerinde az çok bilgilendiren bir belirtge, sözdizimsel, anlamsal, pragmatik düzeylerde sınıflandırılabilen, anlatısal, sözbilimsel ve metinlerarası yöntemlerin parçası sayılan, ayrı göstergesel işlevleri ortak bir sonda buluşturan, anlamsal olasılıkları indirgemeye yarayan, yorumu bir bütünlüğe indirgemeye kapı aralayan bir *yorumlayan zorunluk*'tur (fr. contrainte interprétante).

Bu tanımlamalara göre, soyut bir başlık olarak *PALDIR KÜLTÜR KENTLEŞMELER* adlandırması öznel ve bildik bir özelliği (yazarın bir halkbilimci oluşu), dolayısıyla unvanı bir sözbilimsel yöntem üzerinden, bir sözcük oyunu (paldır küldür → paldır kül*t*ür) aracılığıyla bildirir. Başlık, kitap kapağında görülen görsel üzerinde bir temsil olduğu kadar genel bir temsil nesnesine: *kente* ve bir olguya: *kentleşmeye* gönderme yapar. Kent, söylemleştirilmiş bir yapıya sokulur. Kentleşme ise özel bir söylem biçimini imler. İmlerken kültüre bağlanır, böylelikle başlıkla birlikte yalın bir kentsel söyleme değil, özel bir söyleme anıştırma yapılır. Söyleme biçimi ise imgeleme yetisine değil, bir imgeler rezervuarı (bireysel ve ortak) olarak imgeleme ilişkindir;[2] önce, söyleyenin öznelliğini, özgünlüğünü, söyleyiş biçimini belirler. Kentleşme kültürle buluşturulurken imlenen *rastlantı* düşüncesi düşünsel bir serbestliği/özgürlüğü ele verir. *Giriş* bölümünde sıklıkla yinelendiği gibi *yeni* niteleme-

si kentleşme konusunda üstdilsel bir işlevle alıcının yönünü belirlemeye yöneliktir. Verici ve alıcı arasındaki *sözleşme*, ağırlıklı olarak "klasik" (eski) ve "yeni" (modern) arasındaki çatışma üzerinde biçimlenir: *Yeni kentteki modernite yaklaşımı, aşırı bir yorumla "eski" olan her şeyi yararsız, gereksiz ve işlevsiz görmüştür* (Oğuz 2012:12). Sözbilimsel bir sözcük oyunundan çok başlıkta odağa oturtulan temel kavram kentleşmedir. Kentleşme hem bir kavram hem bir içeriktir. Onunla belirlenen kültür, içeriğin diğer yüzüdür. Kanımızca, kentleşme kavramının doğasını kavramadan kültürel dönüşümün *yeni* koşullarını, dolayısıyla kitaptaki alt başlıkların içeriğini, bildirisini yeterince kavramak olası değildir. Sınırlı da olsa, kentleşme kavramını odağa alan göstergebilimsel bir görüngüye (bu onca yaklaşımdan yalnızca birisi) yerleşerek (buna karşın izlekselliği bütünüyle dışlamadan) kitabın doğasını algılayabiliriz.

Kentleşmenin göstergebilimi konusunda yapılan çalışmalardan birisini Roland Barthes'a borçluyuz. *Sémiologie et Urbanisme* adlı yazısında R. Barthes, alanın öne çıkan kimi sorunlarına kısaca değinir. Göstergebilimin kuramcılarından birisi olarak bu yazıda göstergelerini kent (Tokyo, Roma) içinde arar. Kent uzamını bir gösteren olarak tanımlamaya girişir.

Ona bakılırsa, Eski Yunan'da, Atina'da kent uzamı *yeni* kent anlayışındaki gibi bir dizi pratik işleve indirgenen bir yapı yerine baştan sona anlamlı bir yapı olarak algılanır. Kentsel uzamlar *anlam* taşıyıcısıdırlar. Dolayısıyla anlam yalnızca gösteren düzleminde değil; aynı zamanda gösterilen düzleminde aranır; yalnızca biçim tanımlanmaz, aynı zamanda *anlambilimsel* bir tutum benimsenir. Claude Lévi-Strauss'un *Hüzünlü Dönenceler*'de izlediği yol budur. Kewin Lynch, *Kent İmgesi* adlı çalışmasında aynı yola başvurur, kentin, alıcıların kafasında yarattığı imgeleri kavramaya uğraşır; kentsel uzamda anlambirimsel unsurları belirleyerek anlambilimsel kategoriler oluşturur. Kimileri kentsel uzamda bir simgesellik arayışına çıkarken kimileri kenti yalın bir işleve indirger.

Yeni koşullarda kent bir işlev midir yoksa içerdiği derin kültürel, tarihsel yükle anlamlı bir yapı mıdır? Roland Barthes için Roma, yalın bir işleve indirgenemez, *anlamın* ta kendisidir. Kenti *akıl* ilkesine indirgemeye uğraşanlarla *anlamlı bir dizge* olarak görenler arasındaki çatışmayı R. Barthes *gösterge* ve *gösterge-olmayan* karşıtlığına benzetir. Birisi anlamsal olarak doludur, öteki ise anlamdan tümüyle boşaltılmıştır. Kewin Lynch'in söylediği gibi, kentin *anlamsal bir ritmi* vardır, içinde yaşayanları yönlendiren o ritimdir. Tarihsel ve kültürel yükü ile Roma, *anlamı*; bu yükten uzak bir başka kent ise yalnızca *gerçekliği* temsil eder. Anlam ve gerçeklik sürekli karşıtlaşır.

Hemen şunu ekleyelim: Françoise Choay, kentleşme karşısında iki genel eğilimden (modelden) söz eder: *ilerlemeci model* ve *kültürelci model*. Kültürelci model yanlıları (örneğin Camillo Sitte, Ruskin, W. Morris, E. Howard), belli bir kentte belli bir kültürel birikime uygun yaşayanların özgül yaşama biçimlerini ele veren, kent uzamını bir *kapsayan* olarak gören, bir değeri temsil eden, güncel olana yapılan her türden göndermeden uzak duran, hatta kenti bir birey, kişi gibi görenlerdir. Tarihsel ve kültürel göndermeleriyle kent, Hegel'in anlatımıyla, *nostaljik* bir imgeyle donatılmış, *eski organik bütünlüğünü* sanayileşmeyle yitirmiştir. Ülküsel bir geçmiş arayı-

şı, geçmiş biçimlere dönme arzusu bu modelde belirgindir. İlerlemeci model yanlıları ise (örneğin Owen, Fourier, Richardson, Cabet, Proudhon) akıl ilkesini odağa alarak, tümüyle bilimsel bir tutum izleyip tekniği öne alarak kent algısını bir *gelişim* düşüncesi üzerine oturtmaya uğraşırlar. İnsan sürekli bir oluş içinde olduğuna göre algısı, zevkleri, eğilimleri, gereksinimleri de değişir. Onlar için kent *açık* bir uzamdır. Geçmişin *sanatsal mirası* gibi bir anlayışı yadsır. Moderni, geleneğin karşısına koyar. *Paldır Kültür Kentleşmeler*, klasik (eski) ve modern (yeni) ayrımını gündeme getirirken söz konusu iki model arasındaki çatışmayla buluşur. Kitabın baskın çıkan yönelimi konusundaki ilk ipucunu bu ayrım üzerinden kavrarız.

Roland Barthes, bir göstergebilimci tutumuyla *kent bir söylemdir, bu söylem bir dildir, kent oturanlarıyla konuşur*, derken önce gösterene vurgu yapar. Kent dilinden metaforik olarak söz etmek yerine metaforsuz söz etmekle Freud'un düşlerin yorumu konusundaki tutumu arasında bir koşutluk kurar: *Düşlerin dilinden ilk kez söz ederken Freud, bu sözcüğü metaforik anlamından boşaltarak ona gerçek anlamını kazandırır.* Metafordan anlamın betimlemesine geçiş göstergebilimin işlevi olmalıdır. James S. Ducan'ın önerisine koşut olarak, bir *metin olarak kenti* birimlere ayırmak, bu birimleri biçimsel sınıflar olarak yeniden bir araya getirmek, birimlerin aralarındaki ilişkileri, dönüşümleri (biçimsel ve anlamsal) betimlemek göstergebilimsel bir işlemdir. *Paldır Kültür Kentleşmeler* kenti ve kent yaşamını okuma birimlerine ayırıp birimleri yeniden sınıflandırarak yapısını belli eder. Biçimden giderek anlamı, yaygın, basmakalıplaşmış bir değeri, simgeselliği, simgeleri odağa alır.

R. Barthes, simgeyi *dizimsel* ve *dizisel* bir düzenleyime karşılık kullanır. Simgenin dizimsel ve dizisel doğası ile simgenin anlamsal kapsamı arasında ayrım yapar. Kitapta (*Paldır Kültür Kentleşmeler*) ikinci boyut üzerinde durulur. Kentin işlevselliğinin bir dökümü yapmaktan çok gösterilenler üzerinde odaklanılır. Kitaba lirik bir ton katan ayrım bu düzlemde belirir: *G*österilenler gelip geçerler, kalıcı olan gösterenlerdir. Gösterilen, belli bir durum (örneğin, eski alışkanlıklar) üzerinde bir tanıklık değeri taşır ancak sürekli olarak anlamsal erozyona uğratılır. İlerlemeci model, kültürelci modeli dışlar. Gösterilenler durmadan başkaları için bir gösteren, gösterenler ise gösterilenlere dönüşür. Kentle alıcı arasında *kişisel* bağlar kurulur. Kentsel yaşamı okuma olanağı böylelikle alabildiğine çoğalır. Kent, bir şiirdir. *(…) Ama klasik bir şiir değildir, belli bir konu üzerine odaklanmaz. Göstereni sürekli açan bir şiir.* (Barthes 1965). *Paldır Kültür Kentleşmeler*, kentsel yaşamın eski ve yeni anlamlarını irdelerken gösteren ve gösterilen arasında beliren bu türden ilişkilere (çekişmelere) somutluk kazandırma çabasıdır.

Normal koşullarda tanınabilirlikleri, uzlaşımsal oluşlarıyla belli bir kimliği temsil eden şu ya da bu kentsel biçimler bir toplumsal öbeğin paylaştığı ortak düzgülere gönderme yaparlar. Onları biçimleyen bir toplumun ya da kültürün yüklendiği anlam ve değerle bir simge durumuna gelirler. Böylelikle estetik bir yoruma açıktırlar. Özellikle yazınsal ve sanatsal alanda olduğu gibi, bir yazarın, sanatçının, konuşan öznenin içselliği onunla dışsallaşır. Alıcı kentsel uzamla/biçimlerle özdeşleşir. Uzamsal ve zamansal dönüşümleri algılar, söz konusu dönüşümler anlamı etkiler: *Eski kentte ve köyde aileler, kuşaklar boyu aynı evde*

yaşarlardı. (…) Kişilerin, eve, sokağa ve mahalleye aidiyeti vardı. (…) Herkesin bir sosyal ve kültürel çevrede "yerleşik" olduğu bu yapı, kimsenin yalnızlık duygusuna kapılmasına, buhran ve bunalıma düşmesine izin vermezdi. (…) Yeni kent, kendi çağdaş kurgusuna ve sosyal yapısına uygun olarak el birliği, iş birliği veya imeceden çok, bireysel rolleri öne çıkaran bir üretim ve tüketim ilişkisi geliştirdi. (…) …dedeyle torunun ve hatta babayla oğulun birlikte "doğduğumuz ev" veya "çocukluğumuzun geçtiği sokak" diyebilecekleri bir yer bulmak neredeyse imkânsız hale geldi (Oğuz 2019:17-18).

Kant'cı bir tanıma koşut olarak söylersek, zaman ve uzam *sezginin* iki temel biçimidir. Bizi saran fiziksel uzamın yanında içsel algıları temsil eden zaman, her bireyin kentsel uzam konusundaki bireysel olduğu kadar toplumsal deneyimi sırasında iç içe geçer (Alıntıladığımız kesitte bu iç içelik açıkça görülmektedir). Söz konusu deneyim işlevselliğin ötesine geçerek aynı zamanda estetikleşir: Alıcı ve uzam arasında bir yakınlaşma gerçekleşir. Özneyle, algılanan uzam arasında ya da özneyle öteki arasında bağ kurulur. İçeri dışarıya yansır. Uzam, durağanlıktan çıkar. E. Cassirer'a bakılırsa *uzam ilk ve son kez verili ve donuk bir yapı değildir. İçeriğini ve özgül düzenini her defasında yeniden biçimlenerek kazanır* (Cassirer, 1931, 1995: 109). Öyleyse kentsel uzam, yalnızca şimdi ve burada (latince: *hic et nunc*), eşsüremsel düzlemde kendisine yüklenen varlıksal özellikleri üzerinden değil, aynı zamanda yeniden biçimlenişine katkı sağlayan eski deneyimlerin artsüremsel görüngüsünde kavranır.

Paldır Kültür Kentleşmeler'de (alıntıladığımız kesitlerde görüldüğü gibi) kentsel uzam hem eşsüremsel hem de artsüremsel boyutta, bir karşılaştırma mantığı içerisinde (eski ve yeni ilişkiler) kavranıyor. Kentsel bir nesne (ev, apartman, sokak, meydan vd.) göstergebilimsel-pragmatik varyasyonları iç içe geçmiş terimlerle: kentsel uzam deneyimleri (kentleşme), kentsel uzamların ve biçimlerin uğradıkları dönüşümler ve eski/yeni anlamlar çevresinde inceleniyor. Bu yapılırken özne ve uzam arasında kurulan açık ya da kapalı ilişkiler anlam üretim sürecine ekleniyor. Dolayısıyla özne ve uzam arasında kurulan bağ alımlama, algılama, iyelenme (sahiplenme) uzamı kullanım biçimlerini belirliyor. Nesne-kentin dönüşümü yanında kent uzamlarının alımlanma biçimleri üzerinde duruluyor. Kent uzamları bireysel ve ortak özgül durumların temsil edildiği bir bütün olarak algılanıyor. Bütünün her bir parçası kentsel deneyimin içine katılarak şimdiki zamanda eşsüremsellik, çağrışımlarıyla artsüremsellik sürecine dâhil ediliyor. Asıl anlam artsüremsel parçalar (eskiye yapılan her türden gönderme) algısal, dokunsal, bilişsel ilişkilere bağlı olarak anlamsallık sürecine katılıyor. Öznenin ya da nesnenin her birimi (örnek: dere, rezidans, park, obezite, yaşlı vd.) kentsel bir deney, ya da Bahtin'in söylediği gibi (1987) bir *gerçeklik olayı* olarak sunuluyor. Her kentsel deneyim ise öznenin olası tepkilerini önceleyen değersel yanıyla irdeleniyor. Algı, eninde sonunda bir değer yargısına indirgeniyor: *Oralarda (gecekondularda) komşuluk üretilirdi, imece usulü salça kaynatılır, bahçeler birlikte ekilirdi. Birlikte bayram kutlanır, geniş bahçeli komşu evlerinde "kır düğünü" yapılırdı. Cenazesi olana yakın ilgi gösterilir, komşu evlerden günlerce yemek taşınırdı* (Oğuz 2019:23). Olup bitenlerin akışını kesen ve bir *olay* olarak tanımlanan her edim bir kişinin ya da

grubun davranış biçimini belirleyen, toplumsal bir kural ya da öz biçimine gelen değerle iç içe geçer. Kentsel uzamın zamansal ve uzamsal *ana-kalıbı* (fr. matrice) alıcıyla ilişkilenerek onun eylemini olduğu kadar yorumunu belirler. Kısacası, varoluşsal eksen, anlambilimsel eksen, eyleyensel eksen, kentsel alımlamanın zamansal eksenleri gibi algılanan bir imge olarak biçim, biçimin düzeni ve işlevi - örneğin: *apartman, yani birçok evin üst üste yığıldığı toplu konutlar* - (Oğuz 2019:27) yeni koşullarda her defasında yeniden yorumlanırlar. *Paldır Kültür Kentleşmeler* baştan sona artsüremsellik ve eşsüremsellik çatışmasının doğurduğu varyasyonları irdeleyen bir alımlama mantığı üzerine kurgulanmıştır. Her defasında araya algı sokularak nesnenin içsel iyeleri ve özellikleri belirlenmiş, bir bakıma tarihçesi kişilerin tarihçeleriyle buluşturulmuş, uzam çok sayıda tarihsel göndermeyle iç içe betimlenmiştir: *…dedeyle torunun ve hatta babayla oğulun birlikte "doğduğumuz ev" veya "çocukluğumuzun geçtiği sokak" diyebilecekleri bir yer bulmak neredeyse imkânsız hale geldi.* Öyleyse şu ya da bu kentsel uzam, nesne, kişi, Louis Hjelmslev'in tanımladığı biçimiyle, yalnızca durağan ve eşsüremsel bir *anlatım* düzlemine indirgenmeden, ağırlıklı olarak *eski* ve *yeni* karşıtlığı üzerinden gidilerek, devingen yapısı içinde kavranır: *Eskiden büyükler oyundan bıkıp eve gelmeyene "sokak çocuğu" derlerdi, şimdi belediyelerin inşa ettiği çocuk sokaklarında oyun oynayacak çocuk bulunmuyor* (Oğuz 2019:79).

Göstergebilim her biçimi biçimsel bir anlatım ve değişmez bir yananlam mantığına göre değerlendirerek, aralarındaki ilişkiye bakarak nesneyi tanınabilir kılmaya uğraşır. Ancak tanınabilirlik dönemlere ve kültürel, toplumsal, zamansal düzgülere göre biçimlenir, değişkenlik gösterir (eski ve yeni karşıtlığı bu sürece ilişkindir). Minarenin formu ve biçimi dönemlere ve gözlemcilere göre neyse odur: *Türk camilerinde minare, kare veya çokgen kürsü üzerinde yuvarlak/silindirik gövdeden, tek şerefeden ve külah adı verilen kısmının üstündeki hilal veya ay-yıldız taşıyan alemden oluşur. (…) Öte yandan yirminci yüzyılda betonu ve demiri keşfeden yeni kent, (…) uzun, ince ve hatta üç şerefeli minareler inşa etmeye başladı. Bu dönemde beton ve demirle sağlanan imkânlarla binalar yükseldikçe, minareler de uzadı. (…) Yüksek binalar ve bu farklı formlar Türk kültürünün ve dilinin ürettiği "minare de doğru ama içi eğri", "minare gibi" veya "minare kırması" gibi minarenin yuvarlak ve diğer yapılardan yüksek oluşunu anlatan atasözleri ve deyimler de anlamını yitirmeye başladı* (Oğuz 2019:55-56).

Varoluşsal eksende algılama süreci şu ya da bu biçimin, nesnenin algısına ilişkindir; alıcı önce onun değişmez, kalıplaşmış anlamlarını anımsatır. Tanınabilirlik böylelikle olası kılınır: Gecekondu, *kerpiç, tuğla ve briketten yapılırdı. Beton ve demir kullanımı yok denecek kadar azdı* (Oğuz 2019:22). Nesnenin anlık imgesi bakış açısına ve ona ayrılan süreye göre değişkenlik gösterir. Her bölümün ortalama yarım ya da birer sayfalık mikro anlatılardan oluşması yoğunlaştırılmış bir kavrama çabasını ele verir. Bu, kitapta göze çarpan diğer belirgin özelliktir.

Anlamsal eksende her defasında artsüremsel değişimler not edilir. Nesne ya da uzamsal biçimler yalnızca algılanıp tanınmaz, Roland Barthes'ın söylediği gibi (1967), kent yalnızca gösterene indirgenmez, her yapının, nesnenin, kişinin, olayın bağlandığı

anlam alanı gözlemcinin (kitabın yazarı) deneyimine göre kavranır. Bireyin gerçeklikten çekip aldığı dağınık imgeler yeni bir düzenleyim (bkz: İçindekiler) içerisinde sunulur, anlamsal bir süreklilik böylelikle yaratılır. Öyleyse, anlamsal (anlambilimsel) eksende her defasında belleksel temsiller anlam imleyen unsurlarla buluşturulur. Anlam bağlamlaşır, hatta öznelleşir: *Yeni kentte atalarımızın minaresini, tabiatın ağacını ezip geçen, onlara diklenen bu yapıları "duygusal olarak" sevmiyorum* (Oğuz 2019:29). R. Barthes'ın alıntıladığımız tanımlamasını yeniden anımsatalım: *Kent bir şiirdir, (…) ancak klasik bir şiir değildir, bir özne üzerine odaklanan bir şiirdir. Göstereni sürekli açan bir şiir*." Göstergebilimin yorumbilimsel bir yaklaşımına göre algılanan biçimle biçime yüklenen anlam karmaşık ancak duyarlılık üzerine oturan bir anlamdır; çünkü böyle bir anlam bireyin kentsel uzam konusundaki deneyimine dayanır, nesneye coşkusal ve dokunsal değerler yüklenir: *Dikey mimarinin, mahalle, sokak, bayram yeri, meydan, çınar altı gibi bütün geleneksel toplanma mekânlarını yok sayan ve kültürel birikimlere sırtını dönen kendi öznel tasarımına kızıyorum* (Oğuz 2019:30).

Anlambilimsel eksen üç parametreyi içerir: A- Uzamdaki tüm fiziksel dönüşümler yorumu etkiler, eski yorumların yenilenmesine kapı aralar. Kent, sokak, meydan değişip dönüştükçe algı da değişir. Ağırlıklı olarak her kentsel dönüşüm geçmişle şimdi arasında kopukluğa neden olur, yeni bir gelecek imgesini haber verir: *Bu dikey yapıların eskidikçe geleceğin "gettoları", "kontrol edilemez mekânları" olacağından (…) korkuyorum* (Oğuz 2019:30). Anlamsal eksen geçmiş, şimdi ve gelecek *durumlar* arasında bağ kuran bir anlamsal eksene ilişkindir. B- Bireysel ya da kolektif olarak uzam ya da nesne konusunda gündeme gelen psişik deneyim ile birey ve uzamı birbirine bağlayan göstergebilimsel durumların toplamı söz konusu edilir. Kişinin yaşanmışlıkları anlama etki eder. Yaş, nesne konusunda bilinen algıyı değiştirir, kimi olaylar *esenlikli*, kimileri ise *esenliksizlik* (çoğunlukla bu düzlem baskındır) düzleminde değerlendirilir. Kitapta eski ve yeni çatışmasına koşut olarak bu psişik durumları açıkça görürüz. Yukarıda alıntıladığımız kesitler bu görüşü desteklerler. C- Uzamda yaşanan somut deneyimler, gezintiler, yer değiştirmeler bu parametreye ilişkindir; algı bakış açısına göre sürekli değişkenlik gösterir.

Göstergebilime postyapısalcı bir görüngüde yaklaşanların anlatımına uygun düşen *eyleyensel eksen* kent uzamını pragmatik (edimsel) boyutta kavrama çabasına karşılık kullanılır. Kent, bireysel ve kolektif edimlerle belirlenirken, kendi de bireyi, bireyin tutumunu belirler: *Kentleşme ve sanayileşme döneminde fabrika atıklarını, kanalizasyonları ve kentsel tüketimin her türlü çöpünü doğadaki doğal akış içinde söylenmiş "akarsu pis tutmaz" atasözüne sığınarak belediyeler de halk da onlara boşalttı* (Oğuz 2019:69). Alıntıladığımız kesitte görüldüğü gibi, öznenin, bir yerin uğradığı (uğratıldığı) zamansal ve uzamsal dönüşüme yüklediği anlam o yer karşısındaki tepkilerine ilişkin ipuçları verir. Öznenin uzama yaklaşımı, ona yüklediği anlam ya da değerler uzam karşısındaki tutumunu etkileyip belirler: *Dikey mimarinin ahşap, taş, tuğla veya kerpiç gibi pek çok ev yapım biçimini ve buna dayalı geleneksel bilgi sistemlerini yok etmesine seyirci kalınmasına üzül*üyorum" (Oğuz 2019:30). Uzama yüklenen eski ve yeni "değerler" öz-

nenin tutumunu (uygun olma, uygun olmama: "*Dikey mimarinin kentlerde belli bölgelerde, ticari amaçlı, sembolik yapılar olarak inşa edilmesini "kerhen" onaylıyorum*) açıklar.

Raymond Ledrut (1973), değerleri etik, işlevsel, yaşamsal, estetik olarak değişik kategoriler altında öbeklendirir. Söz konusu değerler nesnel ve öznel yanlar içerebilirler. Değerler,[3] kentsel uzamın varlıksal özellikleri, belli bir toplumsal grup tarafından belli bir dönemde uzlaşılmış düzgüler üzerine dayandıklarında, uzama yüklenen belli özellikler uygun ve ölçülebilir olduklarında nesneldirler. Uzam şu ya da bu, bireysel bir anlamla donatıldığında öznelleşir (Cami, bir başka ülke yurttaşı için turistik bir uzam iken, Müslüman bir Türk için kutsal bir alandır). Öznel değerlerde duygusallık, coşkusallık, dokunsallık öne çıkar. Değer, bir *bağlantı* işlevi görür: Özneyi uzama (örneğin, doğup büyünülen ev, sokak) bağlar; eyleyenle eylem, eyleyenle edim ya da davranış arasında bağ kurmaya yarar. Bu bağ, göstergebilimsel pratikte etik bir bağa ilişkindir: *Herhangi bir olay ve herhangi bir eyleyen arasında bağ kurulmadığında etik bir değer biçme olmaz.* (Fontanille, 2007) Özneyi belli bir uzamda devindiren ona yüklenen değerlerdir. Biçimle anlam arasında kurulan ilişki somut olmaktan çıkar, bilişsel, duygusal, dokunsal, pragmatik bir yöne kayar. Konusu imgeleme yetisinden çok imgelem olan (bir kişinin, toplumun) halk kültürünün verilerinin (*Kuşaktan kuşağa kültür aktarımını inceleyen biz halk bilimciler*… Oğuz 2019:29) kullanıldığı kitapta nesnellikten öznelliğe geçişin (ya da tersi) yarattığı çatışmalar belirlenirken sürekli olarak uzamsal algının uğradığı/uğratıldığı değişimler, kişiler (ya da toplum) üzerindeki alışılmadık etkiler not edilir, *yeni* koşullarda kentsel uzamın kişiler, toplumun üyeleri üzerindeki etkileri, tutumlarında, algılarında yarattığı dönüşümler ortaya konulur.

Öyleyse kitap, kabaca bir tanımla, yeni kent imgeleri ile eski kent imgelerini karşı karşıya getirir. Söz konusu imgeler toplumbilimci Pierre Bourdieu'nün tanımladığı, kişinin algılama, hissetme, düşünme, davranma biçimi, ruh durumu vb. olarak içselleştirdiği *habitus* kavramıyla buluşur. Norbert Elias (1939), *habitus*'u zaman içerisinde çökelen ve ikinci bir doğa durumuna gelen *bedenselleşmiş toplumsal bilgi* olarak tanımlar; *habitus*, toplumsal bir grubun (ailenin, ulusun vd.), grubu oluşturan üyelerin bireysel ya da ortak kimliği konusunda bilgilendiren içsel bir yapıdır. Leibniz'in (1998) *duyarlılık algısı*, Jauss'un (1990) *beklenti ufku* yanında zamansal ve uzamsal bağlam, uzamı algılama biçimini etkileyen unsurlardır, bunlar anlam oluşumunu, eylemsel dönüşümleri de etkiler. Kentsel uzamı kullanma pratikleri yaşantılanma ve algılanma biçimlerine bağlıdırlar, uzamsal dönüşümleri ve algılanma biçimlerini değiştirirler. Bir başka anlatımla, bunlarla değişik kent imgeleri yaratılır, alışılmışın dışında ayrı bir kent imgesi, dolayısıyla kimliği ortaya çıkar. *Paldır Kültür Kentleşmeler*'de klasik algılarından sapan, karma (fr. hybride) bir görünüme bürünen yeni kent uzamlarının ve onlara bağlı olarak ortaya çıkan imgelerin, anlamsal dönüşümlerin bir dökümünü buluruz. Klasikle modernin çatışması zamansal ve uzamsal ayrımlar üzerinden gündeme gelir. Kentin yeni imgeleri, yeni değerler, yeni anlamlar içeriğe ilişkin başat izleklerdir. Yeni kent algısı tutumları, algıları, ilişkileri derinden etkiler: *Kentin kurgusu, iş yükü,*

sosyalleşme biçimi vb. nedenlerle ortaya çıkan iletişimsizlik ve ilişkisizlik onları aynı mekânları paylaşsalar da "komşu" yapmaya yetmiyor (Oğuz 2019:33).

Roland Barthes, 1977 yılında Collège de France'da verdiği bir konferansın başlığını *Comment vivre ensemble*? (Birlikte nasıl yaşamalı?) koyar. Eski yaşama biçimi içinde bu soru karşılığını kolaylıkla bulur (kitabın üzerine odaklandığı temel izleklerden birisi budur); ancak yeni kent uzamında *birlikte yaşamaya* olanak sağlayacak araçlar tümüyle ortadan kalkmasa da alabildiğine değişir. Bireylerin kent algısı yanında ona yükledikleri anlamlar farklılaşır, her kentli belleğinde ayrı bir imge yaratır. Önce Raymond Ledrut (1973), ardından Kewin Lynch'in (1976) söyledikleri gibi, kentin herkes tarafından benimsenen, teke indirgenmiş bir imgesi yoktur, her kentli kenti belleğinde yeniden yaratır. Kent imgesi alıcıların her birinin belleklerinde yeniden yarattığı imgeler toplamına gönderir. Anlamsal dönüşümlerin, algı farklılıklarının, çokanlamlılığın nedeni budur. Yeni koşullar uzlaşılmış, toplumsal ve kültürel olarak kurumlaşmış anlamları yıkar. Kitapta romansı (şiirsel) bir düş kırıklığına sözün getirilmesinin nedeni budur: *Yeni kentte atalarımızın minaresini, tabiatın ağacını ezip geçen, onlara diklenen bu yapıları "duygusal olarak" sevmiyorum* (Oğuz: 2019:29). Sözbilimde soyut kendiliklere, hayvanlara, cansız şeylere insana özgü bir davranış, his ya da düşünce özelliklerini veren bir beti/figür (kişileştirme) aracılığıyla kişileştirilen nesne, metne duygusal olduğu kadar içsel (lirik) bir ton katan (ben kişi adılının kullanımıyla) öznenin içselliğinin bir dışavurumu olur. Özne, eski ve yeni çekişmesinin olumsuzlayıcı sonucunu görerek kendi (şiirsel) kent imgesini yaratır: *Yabani Otlar. Yeni kentin beton ve asfaltının altında onlar da kaldı. Eski kenti sağında solunda, yanında yöresinde toprak oluşundan utanılmayan ve hemen alelacele taşla, mermerle, beton veya asfaltla üstü örtülmeyen bağlar, bahçeler, parklar, gezinti yerleri, boş alanlar vardı ve her bahar oralarda rengarenk çiçekleri, kokuları ve bi*çimleriyle yabani otlar biterdi (Oğuz 2019:93).

François Rastier, anlamlamanın (fr. signification) göstergelerin bir iyesi; anlamın (fr. sens) ise metinlerin bir iyesi olduğunu söyler. Anlamlama, gösteren ve gösterilen arasındaki durağan ilişkiden doğar. Anlamlama, şu ya da bu nesnenin, biçimsel ve işlevsel özellikleriyle beliren yerin içsel anlamına ilişkindir. Anlam ise her defasında zamansal ve uzamsal bağlamlaştırmaya göre değişebilen devingen bir sürece ilişkindir; devingenlik çoğu zaman alıcının algısına bağlıdır. Buna göre *Paldır Kültür Kentleşmeler*'de alıcının şu ya da bu kentsel uzam, nesne, kişi, durum üzerindeki algısında gözlemlenen değişimler özellikle vurgulanır. Kentsel dönüşümler yalnızca fiziksel, toplumsal değil, duyumsal, coşkusal, dokunsal yanlarıyla kavranır. Paul Ricoeur'ün (1998) tanımladığı biçimiyle, *eylemin anlambilimi*ne göre davranmak, yalnızca bir amaca değil, aynı zamanda bir imgeleme gönderme yapan niyetlere, maksatlara somutluk kazandırmaktır. Kitapta söz konusu imgelem, değişen davranma biçimleri üzerinden irdelenir. Uzamsal kimliğe, ortak kimliğe ilişkin saptamalar yapılırken kentsel uzam karşısında bireysel kimlik, tutum açıklanır: Şimdi kırk elli katlı evlerin sokaklarında, caddelerinde yalnızız. Açık alanlarda, meydanlarda bir araya gelemiyor, ortak bir kültürel değer veya gelenek et-

rafında eğlene*miyoruz* (Oğuz 2019:52).

Baudelaire, *Her ülkenin, her kentin kendi kokusu olduğunu söylerler*, der. Baudelaire'in anımsatmasına koşut olarak, kitapta kentleşmenin duyumsallığa yönelik uçlarından birisinin "koku" (ve onun kavramsal alanında konumlanan pis, pislik, çöp vb.) olduğuna vurgu yapılır: *Bunca yükü taşıyamayan akarsular sonunda pis tuttu. Kokudan yanlarına yaklaşılamaz oldu* (Oğuz 2019:70). Kentleşme, fiziksel, toplumsal olduğu kadar duyumsal, coşkusal bir deneyime ilişkindir. İmgelem, eylemden olduğu kadar algıdan beslenir. Öyleyse görsel, dokunsal, işitsel algılar uzam konusunda bir diğer bilgilendirme yoludur: *Onun için biz "oyun çamuru" bilirdik. Kızıl toprak, boz toprak, kara toprak, aşı toprağı, killi toprak vb. her biri ayrı bir renge sahipti ve biz hepsinden ayrı ayrı oyuncaklar yapardık. (…) Şimdi çocukları 40 katlı rezidanslara hapsettik, toprağı, suyu tanımıyorlar ve onlarla ilgili hayal kuramıyorlar* (Oğuz 2019:80). Kentlinin kentsel temsillerle kurduğu şiirsel iletişim alıcının coşkusunu yansıtır. Bedensel deviniler *kinestezik* sürecin başlangıcı; renk, ışık, ses, gürültü, karmaşa, yayılan koku (çöplerden, derelerden, akarsulardan, denizden, fabrika bacalarından vb.) yeni kentin kimliğinin parçalarıdır.

Kısacası, *Paldır Kültür Kentleşmeler*'de kentsel uzam, onu kuran kendilikler karşısında önce yatay (modern, akılcı) bir yaklaşım biçimi benimsenir; yataylık sürekli olarak dikey bir yaklaşım (klasik, folklorik) biçimiyle ilişkilendirilir. Böylelikle kent anlamsal çoğulluğu içerisinde kavranmak istenir. Araya şiirsel, psişik, algısal, öznel vb. gözlemler katılarak yaklaşım tekdüzelikten kurtarılır. Varoluşsal, zamansal, uzamsal, toplumsal, işlevsel vb. pek çok kendilikten oluşan kent, mimari, toplumbilim, halkbilim, coğrafya, antropoloji, iletişim, göstergebilim hatta yazın (özellikle şiir) gibi alanların verileriyle çözümlenmeye uygun duruma gelir (biz bu yazıda halkbilimsel bakışı daha çok göstergebilimsel çözümlemenin verileriyle buluşturmaya çalıştık). Kenti ve kent yaşamını bir sorgulama nesnesi yapan kitapta kent ayrıca iletişim sorunsalına, birlikte yaşama güçlüğüne vurgu yapılır: Şurası bir gerçek ki, büyük apartmanlar ve rezidanslarda yaşayanlar "kapı komşu" oluyorlar ama çoğu durumda aynı katta oturanlarla bile görüşmüyorlar (…) (Oğuz 2019:33).

Kitap, ayrıca ahlaksal okumaya oldukça elverişlidir. Irich Murdoch, anlatısallıkla ahlaksal anlatım arasında koşutluk kurar: *Dilin neredeyse tüm kullanımları değer aktarır. Bu nedenle hepimiz her zaman ahlaki bakımdan aktif durumdayızdır. Yaşam ahlakın içine dalmış.* Kısaca *Ne yapmalıyız?* ve *Niçin yapmalıyız?* (1978:266) sorusuna yanıt arayan ahlak (görevini, ödevini yapmak için izlenmesi gereken kurallar dizisi) kitapta karşılığını fazlasıyla bulur: *Eski kentte ve köyde yaşlılara gösterilen ve gösterilmesi beklenen saygı ve ihtimamın yeni kentin şartlarına uygun benzerleri, ancak kuşaklar arası sağlıklı iletişimlerin korunması ve güçlendirilmesiyle sağlanabilir* (Oğuz: 2019:110). Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne* adlı yapıtında Tarih karşısında ahlakın dinsel kökenlerini sorgular. Böyle bir ahlak anlayışı ona göre bencilliği, aldırmazlığı yok sayar. Ahlak üzerine konuşan onca yazardan/düşünürden birisi olan Montaigne ise, ahlakın dönemlere ve yerlere göre değiştiğini ileri sürer. Ahlak görecelidir. Ona bakılırsa, inançlarımızın, düşüncelerimizin toplumsal bir dayanağı vardır (öyledir gerçekten

de). Ahlak, toplumsal bir bilinçaltıdır ve görecelidir. Kitaptaki ahlaksal imler Nietzsche'ci bakış ve Montaigne'ci bakışın bir bireşimi gibidir.

Sonuç yerine. Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Paldır Kültür Kentleşmeler somut olduğu kadar soyut bir metinlerarasılık uzamıdır: Somut göndermeler yanında (örneğin Dede Korkut) eskiye, klasik olana yapılan sürekli göndermeler ve anıştırmalar üzerine kurgulanmıştır. Geçmiş zamanın hikâyesi, göndergeselliği (daha çok ahlaki bir görüngüye yerleşilerek) biçemsel olarak duyuran en temel göstergedir: *Eski kentin ve köyün kültürü ve geleneği, kişinin yaşta ve yolda büyüklere olduğu kadar kendine de hürmet ve muhabbetini önemserdi, öncelerdi. Yunus Emre "İlim kendini bilmektir" derken bu özsaygıyı ifade etmekteydi. Özsaygının göstergeleri arasında alçakgönüllülük, taleplerde ölçülülük ve diğerinin hakkını teslim etme nezaketi vardı*. Belirsiz bir zamanda (*Eskiden en küçük yerleşim yeri olan köyde bile meydan vardı…*) (Oğuz 2019:103 ve 52) yaşanmış bir olaya, duruma gönderme yapan geçmiş zamanın hikâyesi en romanesk, şiirsel, içli zamanlardan birisidir. İlintili olduğu en bildik sözcük *eskiden* kullanımıdır. Kitapta bir zaman felsefesi yapılmaz, ancak zamanın dönüştürme işlemine sıklıkla vurgu yapılır. Söz konusu zaman, çevrimsel bir zaman değil, olsa olsa çizgisel bir zamandır. Şimdiki zamanı belirleyen *yeni* nitelemesi, *unutulmak* ya da *yok olup gitmek* (*…eski kentin ve köyün bu tür mekanları zaman içinde yok olup gitti*) (Oğuz 2019:49) vb. eylem biçimleri zamanın çizgisel akışının somut birkaç göstergesi arasındadır. Kitap, geçmiş zamanın hikâyesi ile şimdiki zaman arasındaki çekişmeyi, çatışmayı irdeler. Çizgisel zaman geri döndürülemez olanı, *yok olmayı*, sürekli bir dönüşümü imleyen bir zamandır. Dönüşen, beden olduğu kadar düşüncelerdir. Batıda Hristiyanlık böyle bir zaman anlayışını öne alır. Çizgisel zaman hep bir *ilerleme* düşüncesi içerir. İlerlemeci model, nostaljik bir arayış içeren kültürelci modeli gitgide siler. Kitaba şiirsel bir boyut katan kentleşmenin doğasında bulduğumuz bu iki model karşısındaki karşıt tutumdur. Şimdiki zaman, geçmiş zamanın hikâyesine üstün gelir. Kitabın seslendirdiği budur.

Bu görüşü Gilles Deleuze'ün ve Félix Guattari'nin kimi tanımlamalarıyla bütünleyebiliriz. Sıklıkla yeni kent düzenine anıştırma yapmak alabildiğine teknolojinin içine batmış, anamalcı bir tüketim toplumuna yüzümüzü dönmeye zorlar. Eski düzenin en amansız rakibi yeni düzendir (anamalcı düzen). G. Deleuze ve F. Guattari'nin anlatımıyla, *organsız kent* (onlar *organsız beden*, derler), anamalcı düzenin yarattığı tüm çelişik ve şizofrenik görünümlerle bağıntılıdır. Deleuze ve Guattari, *durağanlık* düşüncesine karşıdırlar. Her şeyin belli bir dizgeye indirgendiği organizmaya bile karşı çıkarlar. Oysa, arzu sürekli değişkenlik gösterdiğine göre, organizmalar da değişkenlik gösterir, çözülürler. Deleuze ve Guattari, bu çözülme durumunu *organsız beden* olarak adlandırırlar. Öyleyse, yeni kent düzeni organsız bir bedendir, orada her türden sınır ortadan kalkmıştır. Kent, durağan kategoriler, dayatılmış normların dışında sürekli güncellenerek yenilenir. Organsız kentte her şeyde bir anormallik kendini gösterir. Onunla yaratıcı bir deneyimin önünün açıldığına inanılır. Eski kent düzeni yersiz yurtsuzlaştırılır (fr. déterritorialisation), ancak alışılmışın dışında *yeni* bir görünümde yeniden yurtlulaştırılır (fr.

reterritorialisation). Bir dizgenin bileşenlerinde olmayan gücüllükler (fr. virtualité) birer *propriété émergente* (beliren iyelik) biçiminde değişik bileşenlerle etkileşerek yeni bir iyelik yaratırlar. Eski alışkanlıkların kendi bağlamlarından çekilip alınması ve yeni bir bağlamda güncellenmesiyle anlamsal, algısal dönüşümler yaşanır, yeni durumlar ortaya çıkar. Bir başka anlatımla, kent, metinlerarası bir uzamdır: Eskiden yola çıkarak yeni bir şey yaratmaya olanak sağlar. Eskiyi tümden yıkmaz, dönüştürür. *Paldır Kültür Kentleşmeler*'de önerilen okuma kesitleriyle organsız bir kent imgesi gündeme gelir, eski düzen ve yeni düzen arasındaki çatışma böylelikle kavranır. Bu süreci Deleuze ve Guattari'nin *oluş* (fr. devenir) kavramıyla da açıklayabiliriz. *Oluş*, sürekli bir devinime, sonsuz bir sürece gönderme yapar. Arzular sürekli olarak yenilendiğine göre *oluş* kaçınılmazdır. *Oluş*, bir varoluş biçimidir. Kitapta eski (geçmiş zamanın hikâyesi) ve yeninin (şimdiki zaman) sürekli olarak karşı karşıya getirilmesiyle yaratılan içli ton böylelikle açıklanır. Kitabın görünürdeki konusu dönüşüme yenik düşmek istemeyen eski, tüm bir toplumsal bellektir. Oysa örtük anlamını yine Paul Ricœur'e gönderme yaparak kavrayabiliriz: Ona göre, *bellek* ve *unutuş* birbirine yapışık iki devingen güçtür; aralarında bir denge yaratırlar. Bu denge gerekli ancak eğreti bir dengedir. Yalnızca bıraktıkları izlerde (bellekte, belgelerde, yapılarda, kültürde) kendini belli eder. Ricœur için bellek ve unutuş özneye/öznelere yaşamlarını zamansal aşamalandırmalarla kurgulamalarına olanak sağlar; bu aşamalar geçmiş, şimdi ve gelecek zamanlardan, ayrıca bireysel ve ortak eylemlerinin tümünü çerçeveleyen sözcelemsel ve eylemsel izlencelerden oluşur. Bellek ve unutuş birbirlerine yapışıktırlar, aynı zamanda sürekli olarak çatışırlar. Aralarında dramatik bir çekişme yaşanır, öyle ki ortaya çıkan dolantı anlam yüklüdür: Bir bakıma kişiye kendini tanıma olanağı sunar. Böyle bir tanıma işlemi şimdiki zamanda, kültürel bir aktarımla, metinsel bir birikimle gerçekleşir. Öyleyse her metinde öznenin algısal öyküsünü, kimliksel bir kurgulama biçimini buluruz. *Kendini anlamak bir yorumdur*, der Ricœur (1990: 138). Her özne geçmişten toparladığı anlam yüklü izlerle kendisi için kurgusal ya da tarihsel bir öykü çıkarır. İzlerin silinip gitmesi tehdidi kaygı verici bir düşüncedir (Ricoeur 2004: 183). Ricœur, unutuş ve bellek arasındaki ilişkiyi bilişsellik düzeyinden çok anlatısallık ve kimlikle ilişkilendirir. Çünkü öznelerin, toplumların, grupların *anlatısal kimliğini* anlamanın yolu budur. Geçmişin birikiminden bugüne kalan izler geleceğe taşınarak kimliğin sürmesine olanak sağlanır. *Paldır Kültür Kentleşmeler* belleksel ve kimliksel yitim tehdidine karşı güçlü ve içtenlikli bir uyarıdır.

NOTLAR

1 Terimlerin ve kavramların tanımları konusunda bkz: 1- Mehmet Rifat, ***Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü***, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013; 2- Berke Vardar ve Ötekiler, ***Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü***, ABC Kitabevi,1988; 3- Patrick Charaudeau ve Dominique Maingueneau, ***Dictionnaire d'Analyse du Discours***, Seuil, 2002. 4- Oswald Ducrot ve Jean-Marie Schaeffer, ***Nouveau Dictionnaire Encyclopédique des Sciences du Langage***, Seuil, 1995.

2 Bu konuda bkz: Kubilay Aktulum, "Folklorik İmgelem. Bir Toplumsal İmgeler Rezervuarı Olarak İmgelemin Epistemolojik Temellerine Giriş", Milli Folklor, no 101, 2014.

3 Değer çözümlemesi konusunda bkz : Kubilay Aktulum, "Yazınsal Metinlerde Değerlerin Yazınbilimi", Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, no Temmuz-Aralık 2017/9:18 (01-16).

KAYNAKLAR

Adams, Hazard. «Titles, Titling, and Entitlement to», *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, vol. 46, 1987: 8-21.

Barthes, Roland. *L'Obvie et l'Obtus. Essais critiques III*, Seuil, 1982.

Barthes, Roland.«Sémiologie et Urbanisme»: in *L'aventure Sémiologique*, Seuil, 1967/1985.

Barthes, Roland. *Comment vivre ensemble: Cours et séminaires au Collège de France (1976-1977)*, Seuil, 2002.

Bakhtine, Mikhail. *Esthétique et théorie du roman*, Gallimard, 1987.

Bourdieu, Pierre. *le Sens Pratique*, Minuit, 1980.

Camprubi, Josep Besa. «Les fonctions du titre», *Nouveaux Actes Sémiotiques*, PULIM, 2002:7-36.

Cassirer, Ernst. Espace mythique, espace esthétique et espace théorique, in Écrits sur l'art, trad. de C. Berner, F. Capeillères, J. Carro et J. Gaubert, Les Éditions du Cerf, (1931- 1995): 101-122.

Choay, Francoise. *l'Urbanisme, utopies et réalités*, Seuil, 1965.

Compagnon, Antoine. *La Seconde Main ou le travail de l'écriture*, Seuil, 1979.

Corblin, Francis. «Démonstratifs et nomination», dans M.-A. Morel et L. Danon-Boileau (dir.), *La Deixis*, PUF, 1992.

Deleuze, Gilles ve Guattari, Felix. *Capitalisme et Schizophrénie: Tome 2, Mille plateaux*, Minuit, 1980.

Duncan, James S. *City as Text*, Cambridge University Press, 2005.

Eco, Umberto. *Lector in fabula. Le rôle du lecteur*, Grasset, 1979.

Elias, Norbert. *The Civilizing Process*, Blackwell Publishing, 1939.

Febvre, Lucien. – Henri-Jean, Martin. *L'Apparition du livre*, Albin Michel, 1958.

Fontanille, Jacques. – Claude, Zilberberg. *Tension et Signification*, Mardaga, 1998.

Fontanille, Jacques. «Textes, objets, situations et formes de vie. Les niveaux de pertinence du plan de l'expression dans une sémiotique des cultures», in Alonso J., Bertrand D., Costantini M., (dir.), *Transversalité du Sens. Parcours sémiotiques*, Presses universitaires de Vincennes, 2007.

Gardner, Paul. «Do Titles Really Matter?», *Art News*, vol.91, no2, 1992: 92-97.

Genette, Gerard. *Seuils*, Seuil, 1987.

Hoek, Leo H. *La Marque du titre. Dispositifs sémiotiques d'une pratique textuelle*, Paris, Mouton, 1981.

Jauss, Hans Robert. *Pour une esthétique de la réception*, Gallimard, 1990.

Laudati, Patrizia. "Images de la ville: construits de sens par les agents", Épistémé (Revue internationale de sciences humaines et sociales appliquées, Séoul), 2015, *Writing, narrative, Senses and Images of Urban Space* (13), 2015:135-153.

Laudati, Patrizia. "Construits de sens urbains par fragments diachroniques", Leleu-Merviel, S. Boulekbache-Mazouz, H. (Eds). *Recherches en Design. Processus de conception,* écriture et représentations, ISTE Editions, Hermes Sciences Publishing Ltd, 2013:89-98.

Ledrut, Raymond. *Les images de la ville*, Anthropos, 1973.

Leibniz, Gottfried W. *Monadologie*, Reclam: Stuttgart, 1714/1998.

Lejeune, Philippe. *Le Pacte autobiographique*, Paris, Seuil, 1975.

Levi-strauss, Claude. *Hüzünlü Dönenceler*, çev. Ömer Bozkurt, YKY, 2018.

Lynch, Kevin. *Kent İmgesi*, çev. İrem Başaran, İş Bankası Yayınları, 2016.

Murdoch, Iris. «Philosophy and literature», *Men of ideas. Some creators of contemporary philosophy*, British Broadcasting Corporation, 1978: 266.

Nietzsche, Friedrich. *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, çev. Ahmet İnam, Say Yayınları, 2010.

Oğuz, M. Öcal. *Paldır Kültür Kentleşmeler*, Geleneksel Yayıncılık, 2019.

Rastier, François. «La Sémantique des Textes», *Hermes*, n°16, 1996: 15-37.

Récanati, François. *Les Énoncés performatifs: pour une contribution à la pragmatique*, Propositions, 1981.

Ricoeur, Paul. «Architecture et narrativité», *Revue Urbanisme* n° 303, 1998: 44-51.

Ricoeur, Paul. *Soi-même comme un autre*, Seuil, 1990.

Ricoeur, Paul. *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, Seuil, 2000.

Ricoeur, Paul. *Parcours de la reconnaissance*, Gallimard, 2004.

Roelens, Nathalie. "Sémiotique urbaine et géocritique", *Signata*, no 5. Adres: https://journals.openedition.org/signata/485. 2014.